

Józef Wroceński

"Nominacje biskupów w Kościele katolickim", Marek Makowski, Warszawa 2007 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 50/3-4, 319-323

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

tuje w tego rodzaju opracowania. Tym bardziej pracę ks. St. Pawlika należy powitać z radością, bowiem przyczynia się ona do rozwoju badań nad całokształtem polskiego ustawodawstwa synodalnego. Dużą zaletą pracy jest również i to, że Autor w wielu kwestiach przytacza różne poglądy naukowe, także autorów zagranicznych, dając ich pełniejszy obraz. Wykazał się pracowitością i znajomością omawianej problematyki oraz ujawnił zmysł syntetyczny, selekcyjnie prawidłowo obfity materiał bibliograficzny i kompletując go w logiczną całość. Dodatkową zaletę recenzowanej pracy stanowi fakt, że podjęte przez Autora zagadnienie jest bardzo aktualne, nie tylko z racji akcentowania go przez dokumenty Kościoła, nauczanie papieży i prawo partykularne, ale przede wszystkim z powodu konieczności zarządzania ciągle wzrastającej liczbie ludzi potrzebujących. Warto więc polecić lekturę tego wartościowego opracowania wszystkim, którym na sercu leży posługa miłosierdzia. Znajdą oni w nim wiele informacji naukowych, ale również wiele cennych wskazówek praktycznych usprawniających działania charytatywne.

ks. Józef Wroceński SCJ

Ks. Marek Makowski, *Nominacje biskupów w Kościele katolickim*, Instytut Wydawniczy, Pax Warszawa 2007, ss. 272.

Zgodnie z dyspozycją kan. 377 § 1 Kodeksu Jana Pawła II nominacje biskupów należą do wyłącznej kompetencji Biskupa Rzymu. Niemniej jednak kwestia ta jest zaliczana do tzw. spraw mieszanych, tzn. pozostaje ona również w kręgu zainteresowania prawa państwowego. Urząd biskupa jest urzędem kościelnym i ma wielkie znaczenie w Kościele, ponieważ biskupi będąc następcami Apostołów posiadają tę samą władzę i zadania, które Chrystus bezpośrednio przekazał kolegium apostołskiemu. Ich znaczenie jest również wielkie także w życiu społecznym, bowiem funkcja nauczania w sprawach wiary, ściśle związana z urzędem biskupim, w wielu aspektach dotyka życia doczesnego. Z tej też racji nie jest rzeczą dziwną, że sprawa nominacji biskupów wzbudzała i nadal wzbudza zainteresowanie także władz państwowych. W historii Kościoła kwestia nominacji biskupów była nierzadko elementem gry politycznej lub niestosownej ingerencji władzy świeckiej ograniczającej wolność Kościoła w tej materii, zwłaszcza w okresie w którym biskupi z różnych racji pełnili także wysokie urzędy państwowe. W związku z tym należy mieć na uwadze fakt, że procedura nominacji biskupów ulegała wielu zmianom tak na gruncie prawa kanonicznego jak i na gruncie relacji Kościół – państwo. Również dzisiaj obserwuje się wzajemne przenikanie zainteresowania władzy kościelnej

i świeckiej w odniesieniu do procedury nominacyjnej, które w różnej formie ujawnia się zwłaszcza w konkordatach. Z tego też względu sprawa nominacji biskupów przedstawia się jako interesująca i delikatna dziedzina badań naukowych.

Tę interesującą problematykę podjął ks. M. Makowski w swojej książce zatytułowanej *Nominacje biskupów w Kościele katolickim*. Książka jest zaadaptowaną wersją rozprawy doktorskiej *Nominacje biskupów według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku i konkordatów obowiązujących* /s. 10/. Autor jak sam wskazuje we Wprowadzeniu /s. 9-10/ zmierza do ustalenia relacji między ogólną zasadą wynikającą z postanowienia kan. 377 KPK określającą procedurę nominacyjną biskupów, a wyjątkami od niej, kiedy to dopuszczone są do udziału w tej procedurze inne podmioty, takie jak kapituły katedralne lub władze państwowe. Chodzi więc o wyjaśnienie kwestii dotyczącej zakresu tegoż udziału, zwłaszcza władzy świeckiej oraz określenie jego podstaw prawnych. W tym też celu Autor poddał analizie prawnej obowiązujące przepisy prawa kanonicznego, uwzględniając ich aspekt historyczny, zwłaszcza kontekst Soboru Watykańskiego II, a także aktualne ustalenia wielu konkordatów ukazujące te elementy proceduralne, które są przedmiotem zainteresowania zarówno władzy kościelnej jak i świeckiej. Nie są one jednolite, ani schematyczne, raczej obrazują sytuację religijną, społeczną, zwłaszcza polityczną w danym państwie, będącym stroną konkordatu.

Powyższe uwagi uzasadniają stwierdzenie, że samą koncepcję badań ks. M. Makowskiego należy uznać za ciekawą, oryginalną i pionierską w polskiej kanonistyce. Jest też ona aktualna, ze względu na często dokonującą się prowilję urzędu biskupiego. Autor przybliży polskiemu Czytelnikowi procedurę nominacyjną biskupów oraz postanowienia mało znanych konkordatów.

Recenzowane opracowanie zawiera: wprowadzenie, trzy rozdziały merytoryczne, zakończenie i obszerną bibliografię /s. 240-266/. Zakres wykorzystanych źródeł i literatury przedmiotu jest bardzo bogaty. Świadczy to o solidnej kwerendzie naukowej. Warto podkreślić, że bibliografia dołączona do opracowania zasługuje na uznanie, bowiem Autor zamieścił w niej i wykorzystał wiele dokumentów, zwłaszcza umowy konkordatowe, w ich oryginalnym brzmieniu, czyli w języku łacińskim, a ponadto wykorzystał obszerną wielojęzyczną literaturę przedmiotu. Z pewnością będzie ona przydatna dla innych. Struktura pracy jest logicznie spójna. Wszystkie rozdziały zostały opatrzone wprowadzeniami podsumowaniami, które ubogacają pracę i ułatwiają śledzenie toku myślenia Autora.

Pierwszy rozdział zatytułowany *Z dziejów nominacji biskupów* ma charakter dobrego wprowadzenia historycznego. Autor ukazuje w nim proces kształtowania się kościelnej procedury powierzenia urzędu biskupiego i omawia kolejne zmiany w niej zachodzące na przestrzeni wieków: od wyboru dokonanego przez Apostołów poprzez wybór dokonywany przez duchowieństwo i wiernych w obecności me-

tropolity, następnie przez kapituły katedralne, różne formy współdziałania władców świeckich / prawo patronatu, prezenty, przywileje/, aż po rezerwację ostatecznie tegoż uprawnienia Biskupowi Rzymu. Wyłączna kompetencja papieża w omawianej kwestii potwierdzona została dopiero w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r. W swoich analizach Autor słusznie formułuje tezę, że Kościół w całej swej historii posiadał świadomość przysługującej mu pełnej wolności i wyłącznej kompetencji w sprawie nominacji biskupów i konsekwentnie dążył do zagwarantowania sobie tego prawa. Wszelkie ingerencje władzy świeckiej, legalne czy też nielegalne, naruszające to prawo, były traktowane jako zło konieczne. Następnie Autor poddaje analizie zmiany jakie zostały wprowadzone w omawianej materii przez Sobór Watykański II i prawodawstwo posoborowe. Za wielce wartościowy należy uznać punkt czwarty w omawianym rozdziale, w którym Autor ukazał proces kształtowania się propozycji obecnie obowiązujących przepisów. Cały ten rozdział należy ocenić pozytywnie.

W rozdziale drugim noszącym tytuł *Nominacje biskupów według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku* Ks. M. Makowski poddał analizie obowiązujące normy kodeksowe uzupełnione szczegółowymi przepisami pozakodeksowymi. Po wyjaśnieniu pojęć ogólnych dotyczących rozumienia i rodzajów prowizji kanonicznej /niezależnej i zależnej/, omawia uprawnienia Biskupa Rzymu w kwestii nominacji biskupów oraz procedurę kanoniczną najpierw w zakresie oznaczenia osoby kandydata na urząd biskupa, w tym takie kwestie jak: podmioty kompetentne do sporządzania listy kandydatów, postępowanie informacyjne co do ich zdatości, a następnie procedurę w zakresie nadania tytułu do urzędu. Ciekawe i samodzielne analizy oraz wnioski Autor przedstawia w sprawie udziału wiernych świeckich w postępowaniu informacyjnym. Doszukując się podstaw prawnych udziału w nim laikatu powołuje się na kan. 210 i 211, które w zasadzie bezpośrednio nie dotyczą omawianego zagadnienia. Należało również przywołać postanowienie kan. 228 § 2. W dalszej części tego rozdziału Autor przedstawia normy dotyczące nadania tytułu i przyjęcia sakry biskupiej i kanonicznego objęcia urzędu, które kończy procedurę nominacyjną. Końcowy fragment rozdziału drugiego został poświęcony analizie dyspozycji kodeksowej, zawartej w kan. 377 § 5, znoszącej wszelkie uprawnienia władz państwowych w zakresie nominacji biskupów. Autor w swojej bardzo dobrej i samodzielnej analizie, aby wyjaśnić aktualny stan prawny, słusznie odwołuje się do postanowienia kan. 3, zgodnie z którym nie są znoszone, ani zmieniane umowy zawarte wcześniej przez Stolicę Apostolską. Stąd też ów postulat dotyczący zniesienia uprawnień władz państwowych może w praktyce przybrać formę rezygnacji władz państwowych z nabytych w przeszłości uprawnień w zakresie nominacji biskupów, lub prawa konsultacji, powiadomienia zwykłego, czy też prawa prezentacji.

Rozdział trzeci pt. *Nominacje biskupów w świetle konkordatów* Autor poświęcił analizie norm konkordatowych w sprawie nominacji biskupów w Kościołach partykularnych o charakterze terytorialnym. Słusznie podkreśla, że właśnie w tych normach uwidaczniają się te wszystkie elementy, które są przedmiotem zainteresowania władzy świeckiej w procedurze nominacyjnej biskupów. Dokonując analizy obowiązujących konkordatów /17 z państwami europejskimi, 8 z państwami latynoamerykańskimi oraz z Tunezją i Kazachstanem/ bardzo słusznie wprowadził ich podział na zawarte przed i po Soborze Watykańskim II. Zabieg ten pozwala czytelnikowi lepiej rozeznać się w kwestii wpływu postanowień Soboru na regulacje konkordatowe, a także dostrzec najnowsze tendencje w konkordatowym regulowaniu sprawy nominacji biskupów. Jak Autor zauważa w większości analizowanych konkordatów najczęściej władza świecka posiada uprawnienie konsultacji, czyli tzw. prawo klauzuli politycznej, które nie jest równoznaczne z prawem *veta*. Podkreśla jednak, że w najnowszych konkordatach obserwuje się odejście od powyższego uprawnienia na rzecz zwykłego powiadomienia, a nawet całkowitego pominięcia tego wymogu. Trudno zaś zgodzić się z sugestią Autora jakoby proces globalizacji, nie wiem z jakich racji ocenia go pozytywnie, miały stanowić podstawę do nowego spojrzenia na kwestię konieczności posiadania obywatelstwa kraju, w którym kandydat ma być mianowany biskupem i dlaczego prawo Unii Europejskiej również powinno być brane pod uwagę w tej materii? /s. 207/.

W dalszej części tegoż rozdziału Autor w oparciu o normy zawarte w umowach konkordatowych poddaje analizie procedurę nominacji biskupów w diecezjach personalnych. Chodzi tu o ordynariaty polowe w 8 państwach europejskich, 9 państwach latynoamerykańskich oraz na Filipinach. Słusznie tę materię wyodrębnił, bowiem urząd biskupa polowego, łącząc w sobie zadania i obowiązki duszpasterskie z zadaniami i obowiązkami wojskowymi, posiada swoją specyfikę. Stąd też przewidziana prawem ingerencja władzy świeckiej jest bardziej wyraźna. Autor stawia śmiały wniosek, aby nawet w tym przypadku dążyć do zapewnienia Kościołowi należynej autonomii, a z posługi biskupa polowego usunąć te wszystkie elementy, które nie łączą się z posługą pasterską. Należałoby poprzeć taki wniosek, chociaż osobiście, przynajmniej w obecnej sytuacji, trudno mi uwierzyć w jego realność. Czy jest możliwe, jak sugeruje Autor, „oddzielenie duszpasterskiej misji urzędu biskupa wojskowego od wszystkich tych powiązań z aparatem wojskowym, które są obecnie pretekstem do zwiększonego... na wybór osoby kandydata” /s. 230/. Cały ten rozdział należy ocenić pozytywnie. Szkoda jednak, że Autor nie przyjął w tym punkcie podziału konkordatów, zastosowanego przy omawianiu diecezji terytorialnych, na zawarte przed i po Soborze Watykańskim II. Dałoby to czytelnikowi możliwość porównania zaistniałych zmian w procedurze nominacyjnej biskupów polowych.

Całość rozprawy zamyka obszernie zakończenie, które jest dobrym podsumowaniem przeprowadzonych badań i w którym Autor przedstawił wnioski *de lege ferenda* dotyczące, między innymi, bardziej precyzyjnego określenia udziału świeckich w procedurze nominacyjnej biskupów oraz sformułował szereg postulatów badawczych, chociażby możliwości podjęcia badań omawianej kwestii w świetle Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich czy też próba analizy procedury nominacyjnej w tych krajach, które z różnych racji nie zawarły konkordatów ze Stolicą Apostolską.

Należy podkreślić, że recenzowane dzieło posiada cechy dobrej monografii na przedłożony temat. Niewątpliwą zaletą pracy jest aktualność tematu i duża wartość merytoryczna. Autor podjął oryginalny problem naukowy i w sposób właściwy go rozwiązał ukazując procedurę nominacyjną biskupów w Kościele łacińskim w oparciu o normy prawa kanonicznego i prawa konkordatowego. Uwzględnienie zwłaszcza tego ostatniego aspektu podnosi wartość pracy, ponieważ podjęte zagadnienie jest pierwszym opracowaniem w polskiej kanonistyce. Wykładnia poszczególnych zagadnień zasługuje również na pozytywną ocenę. Zasygnalizowane w recenzji uwagi nie podważają tej opinii. Autor dobrze zrealizował swoje zamierzenia badawcze wykazując wnikliwość badawczą i dobrą znajomość materii oraz odpowiednie przygotowanie warsztatowe. Należy jeszcze raz podkreślić, że recenzowane opracowanie stanowi cenne studium monograficzne i ubogaca polską kanonistykę. Z pewnością posłuży też ono innym badaczom naukowym, chociażby w tych kwestiach, które sam Autor zasugerował w swoim opracowaniu.

ks. Józef Wroczeński SCJ

Ks. Tomasz Wyrwał, *Pojęcie „Rodzina Dominikańska” w świetle akt kapituł generalnych Zakonu Kaznodziejskiego w latach 1946-2001*, Wrocław 2007, ss. 267.

W dobie przerostu indywidualizmu Sobór Watykański II niewątpliwie przyczynił się w sposób zasadniczy do ukształtowania nowej oceny życia konsekrowanego we wspólnocie i nowej wizji wspólnoty zakonnej. Czynnikiem, który wywarł najgłębszy wpływ na ewolucję koncepcji wspólnoty zakonnej, był rozwój eklezjologii. W jej świetle wspólnota zakonna nie jest zwykłym zgromadzeniem wiernych poszukujących osobistej doskonałości, ale jest udziałem w tajemnicy Kościoła i świadectwem o nim. Przez swoją strukturę, motywację i swoje zasadnicze wartości, wspólnota zakonna sprawia, że dar braterstwa ofiarowany przez Chrystusa całemu Kościołowi jest dla wszystkich widzialny i zawsze obecny. Stąd też podstawowym zadaniem